

KlassiskPsykoanalyse versus Kritisk Psykologi.

STØRRE SKRIFTLIG OPGAVE - HF 1993.

PSYKOLOGISKE TEORIER

Peter Rønsbo Madsen
København feb 1993.

Indholdsfortegnelse:

Indledning: s. 2

Punkt a: Om psykoanalysen s. 3

Punkt b: Den kritiske psykologi s. 6

Punkt c: Klassisk psykoanalyse versus kritisk psykologi s. 11

Litteraturliste: s. 13

INDLEDNING.

I denne psykologiopgave skal jeg behandle såvel den klassiske psykoanalyse som den kritiske psykologi.

Som opgaveteksten lyder skal jeg først give en redegørelse for den klassiske psykoanalyse. Dette gøres i punkt a.

Dernæst skal jeg i følge opgaveteksten "anvende den kritiske psykologi i en diskussion af psykoanalysens syn på psykisk sygdom". Dette skal gøres i punkt b på den måde, at jeg starter med en præsentation af den kritiske psykologi og dennes syn på psykisk sygdom, for med denne præsentation at sammenholde psykoanalyse og kritisk psykologi.

I følge opgaveteksten skal jeg for det tredje give "egen vurdering af de to teories anvendelighed til forståelse af psykisk sygdom". Dette sker i punkt c.

PUNKT A: OM PSYKOANALYSEN.

Indtil Freud begyndte på opbygningen af sin psykoanalyseteori havde følelseslivet og hvad der foregik i mennesker, været forbeholdt poeter, præster/religion, filosoffer og læger. Samtidig med at der inden for fysikken, biologien og kemien var foregået en rivende udvikling af naturvidenskaben, og at der inden for lægevidenskaben kom dét - for datiden - radikale synspunkt, at den levende organisme var et dynamisk system for hvilke fysikken og kemiens love var gældende, havde der i samfundet fundet en industriel revolution sted, som endnu engang nødvendiggjorde en revurdering af samfundets subjekttopfattelse, da individets rolle/udfoldelsesmuligheder ikke længere passede med det hidtidigt antagne.

Om Freuds arbejde med det psykiske.

Freud kom, igennem sin uddannelse som læge, i berøring med brydningerne omkring menneskets kendte og ukendte sider, og med neuropatologi som sit speciale, fik han problemstillingen om menneskets ukendte sider tæt ind på livet. Freud kom tidligt i berøring med hysteriske patienter, overvejende kvinder, der på baggrund af psykiske konflikter i dem selv havde neurologiske sygdomshistorier (såsom lammelser, besvimelsesanfald og andre fysiologisk uforklarlige sygdomsforløb). Freud opdagede at man gennem hypnose - som han havde lært hos doktor Charot i Paris - kunne få patienterne til at fortælle om afgørende oplevelser tidligere i deres liv, som de normalt ikke var bevidst om. Men Freud var ikke tilfreds med denne metode, selvom hans patienter fik det bedre, idet det forekom ham, at bedringen ofte var af ikke-blivende karakter. Freud arbejdede videre og lærte af Joseph Breuer samtalen, som et effektivt behandlingsmiddel (Olsen & Køppe 87). Freud opdagede, at patienterne gennem fejlhandlinger, fortælelser og forglemmelser afslørede fortrængte handlinger og ubevidste ønsker. For at komme videre med dette begyndte han at arbejde med associationer og drømmetydning og hans forskning åbenbarede, at dynamiske kræfter drev deres spil, samt at disse var ubevidste (jvf Psykologiske Retninger og Freuds psykoanalyse).

Freuds arbejde adskilte sig fra det meste af hans samtid ved at søge årsagen til sindssyge i subjektets omgivelser i højere grad end i en fysiologisk degenerering, hvilket var den fremherskende teori blandt datidens psykiatere. Psykoanalysens videre udvikling var et resultat af Freuds forsøg på at forstå og behandle individets krise, og det foregik som en sam-køring af den praktiske erfaring med analyse og teori. Freud formulerer det selv således: "Psykoanalysen begyndte som terapi" (Freud 73, Nye Forelæsninger nr 34, s.126). Freuds ideal var samtidig rettet mod det naturvidenskabelige grundlag.

Freuds psykoanalyse er bygget på to krydsende komplekser, hvoraf den første var den dynamiske model (ubevidst, førbevidst og bevidst), som senere blev underordnet den anden, den strukturelle model (id, jeg og overjeg) (jvf Hall 75, s.12 og Psykologiske Retninger s.22).

Freud opfattede personligheden som en tredelt helhed, der hos en sjælesund person indgår i en harmonisk organisation: ved at arbejde harmonisk sammen sætter de individet i stand til at foretage effektive og tilfredsstillende psykiske transaktioner. Formålet med disse transaktioner er menneskets opfyldelse af elementære behov og ønsker. Hvis de tre personlighedsinstanser ikke er i harmoni med hinanden, er individet dårligt tilpasset og vil ikke være i stand til at fungere optimalt.

De tre instanser, som personligheden i følge Freud består af, er som følger:

Id = det.

Id'et er hjemstedet for instinkter og de psykiske energier og har som funktion at opfylde livets lystprincipper og få spændinger til udløsning, da spændinger opleves som smerte eller ulyst og er den del af personen, som man fødes med, i modsætning til de to andre, som opstår gennem samspillet mellem individet på den ene side, og forældre og samfund på den anden side. Id'et er ubevidst og rummer ud over drifterne det fortrængte materiale fra tidligere perioder af livet, først og fremmest seksualdrifterne.

Jeg = ego.

Jeg'et styres af realitetsprincippet og dannes på baggrund af individets nødvendige tilpasning eller samarbejde med de ydre livsbetingelser (samfundet). Hos veltilpassede mennesker er det jeg'et der er den udøvende magt i personligheden: det styrer id'et og overjeg'et og er forbindelsen til den ydre verden for den samlede personlighed og plejer disses interesser. Med andre ord: det er med jeg'et man tænker, føler, oplever, vælger og handler.

Overjeg = Super-ego.

Overjeg'et er den moralske eller den dømmende afdeling af personligheden. Den er mere idealiserende end egentlig reel og tilstræber mere det fuldkommene end det opnåelige. Den dannes som et resultat af, hvad barnet anser for at være forældrenes og samfundets moralkodeks, samt af den samvittighedsfølelse der heraf opstår i personen.

Neurotisk udvikling.

Freud arbejdede med seksualdriften og dødsdriften - særligt i den sidste fase af hans forfatterskab. Hovedvægten blev dog lagt på seksualdriften (libidoen), som han anvendte som grundlag for sin teori om udviklingsfaserne. Freud mente at grundlaget for individets neuroser var at finde i barndommens udviklingsfaser, som han opdelte i "lystzoner": oralfasen 0-1 år, hvor Id'et er

det fremherskende og kræver umiddelbar tilfredsstillelse; analfasen 1-3 år, hvor lystzonen flyttes til endetarm omkring tilbageholdelse og udstødning af afføring; I denne periode udvikles jeg'et, da barnet på den ene side oplever lysten ved de anale funktioner, samtidig med, at det på den anden side oplever krav fra forældrene om kontrol af afføring; og ødipalfasen 3-7 år, hvor barnet lystzone flyttes til kønsorganerne, og det retter sin spæde seksuelle interesse mod den af forældrene af modsat køn, og igennem denne konflikt udvikles Overjeg'et, når barnet opgiver sin seksuelle lyst til forældrerens af modsat køn og retter sin identificering mod forældrerens af samme køn; latensperioden 7-12 år, hvor barnet omformer sine seksuelle energier over i lysten til indlæring; den genitiale fase 12 år og frem: her fremkommer den voksne seksualitet, der handler om kærlighed og formering, hvis der ikke forekommer fiksering og/eller regression.

Som jeg forstår Freud, så kommer det til udviklingen af en neurose, når en aktuel lystbetonet sexuel impuls forsages således, at der sker en fiksering af libidoen. Libidoen vendes hermed mod en fantasiverden, hvorved den kun kan løbe tilbage mod tidligere glemte/uudviklede/fortrængte ønskebilleder. Når en sådan "løben tilbage" til infantile befrielsesmåder, der er uforenelig med individets aktuelle tilstand, har nået en høj intensitet, så må det komme til konflikt mellem Id'et og andre dele af personligheden, som står i relation til realiteterne. Denne konflikt løses via symptombygning, som er erstatningsbefrielse, og dermed ubevidst styrer den menneskelige driftsbefrielse.

Psykotisk udvikling.

Hvis det (endvidere) kommer til en konflikt mellem Jeg'et og yderverdenen, hvor yderverdenen benægtes og erstattes af en indre fantasiverden, så kommer det til psykoser.

Generelt kan det siges, at et stærkt udviklet Overjeg disponerer for neuroser, medens et svagt for psykoser (K.Birck-Madsen 86, s.341).

Behandlingsform.

Behandlingen af psykiske lidelser går derfor - i følge psykoanalysen - ud på at gøre det ubevidste bevidst gennem tilbageføring: bevidstgørelse og genoplevelse af de fortrængte driftsønsker via tolkning, og særligt via den slags tolkning, der går ind på modstandsformerne - modstandsanalysen - af overføringsfænomenerne mellem terapeut og klient.

Psykoserne indtager dog i behandlingsøjemed en særstatus, idet den totale fornægtelse af yderverdenen gennem Jeg'ets sammenbrud stort set forhindrer, at der kan opstå et overføringsforhold mellem terapeut og klient, hvilket netop er nødvendigt for det ubevidstes bevidstgørelse. Dermed er det særligt mhp neuroserne, at den klassiske psykoanalyse er anvendelig.

PUNKT B: DEN KRITISKE PSYKOLOGI.

Den kritiske psykologi er en forholdvis ny psykologisk teori. Den opstår i slutningen af 60-erne, samtidig med ungdomsoprøret og fremkomsten af det "nye venstre". Men i modsætning til andre fremvoksende teorier - Freudomarxismen (Kritisk Teori/Frankfurterskolen/Hannoverskolen) og Sovjetpsykologien (Den Kulturhistoriske skole) - søges psykologien funderet som en videnskab indenfor marxismen, og ses altså som en videnskab, der endnu ikke er udviklet på marxistisk grundlag. Man tager således afstand fra forsøget på at sammentænke psykoanalyse og marxisme (:Freudomarxismen), idet man mener, at det ikke er muligt at sammenføje to, i deres grundlag, uforenelige teoritraditioner, uden at det kommer til et uskønt mismask. Og ligeså finder man ikke psykologien tilstrækkeligt videnskabeligt begrundet indenfor den Sovjetpsykologiske tradition, idet man her går ud fra, at Sovjet allerede er et slags socialistisk/kommunistisk samfund.

En ny psykologi-tradition.

At der kan vokse en ny psykologitradition frem med udgangen af 60-erne, finder jeg begrundet i det forhold, at ungdomsoprøret og det nye venstre gav muligheder for menneskelige samværsformer, der langt fra lod sig begrunde, forklare eller beskrive ud fra de gængse teorier. Det er blevet formuleret således:

"Der blev som sådan dengang stillet grundlæggende spørgsmål ved den givne reproduktionsform. Den selvfølgelighed, hvorigennem noget totalt forrykt bare gentog sig, blev gjort til genstand for udforskelse. Dette var i sig selv ikke nyt - historien de sidste par hundrede år indeholder utallige kulturoprør, der stiller spørgsmål ved, om den herskende orden nu også er den eneste mulige. Nyt var det imidlertid, at kritikken af det givne lod sig føre ned på det individuelle plan i et sådant omfang, at det fælles også her lod sig øjne: ikke bare at være privatindivider, der overfor hinanden kun havde en instrumentel interesse, men at være privatindivider i fællesskab. Til dette problem ydede den etablerede, den gamle, psykologi ikke noget. Tværtimod stod den i vejen for, at man overhovedet sammen kunne nærme sig problemet på begrundet måde, idet den væsentligst var idealistisk og spekulativ, mekanisk og statisk" (K. Birck-Madsen 93, s.3).

Der sker hermed en afvisning af "behaviorismen, humanismen /eksistentialismen, psykoanalysen og kommunikations-/informations-teori" - ikke fordi de ikke udsiger noget om verden, men fordi de ikke på begrundet vis bidrager til at se og forandre verden ud fra et "sanseligt-virksomt" menneskeligt perspektiv, hvilket er et begreb som den kritiske psykologi har hentet fra Marx.

Det ovenstående om "på begrundet vis" er det centrale. Det kommer til veje ud fra, at gængs psykologi nøjes med at kigge umiddelbart på de givne forhold/det givne individ, og herudfra teoretiserer herom. Ved kun at gøre så - siger den kritiske psykologi - kan man ikke skelne mellem de væsentlige forhold ved mennesket og de mere uvæsentlige, der er bundet til den konkrete og

aktuelle samfundshistorie. Kritikken retter sig specielt mod den hidtidige psykologi for uerkendt kun at teoretisere og praktisere ud fra det private individ - i modsætning til det historiske individ. Det "private" - der er givet i og med kapitalismen - må nemlig selv ses som en særlig samfundsmæssig form - en historisk udviklet form, der endvidere kan og vil udvikle sig videre.

Den kritiske psykologi kritiserer hermed den "tilfældighed", der ligger i teori- og praksisudvikling hos gængs psykologi. Dette rammer også psykoanalysen på det punkt, hvor Freud ser det muligt at udvikle videnskabelig psykologi alene ved, og ud fra hans terapeutiske arbejde. Man kan nemlig spørge, hvordan Freud på begrundet vis kan undgå at lade sig spænde for (uvidenskabelige) "modeprægede opfattelser", når han ikke kan kigge ud over sin egen tilgang, eller ikke vægter at hans materiale selv er historisk bundet.

Den historiske indfaldsvinkel.

Den kritiske psykologi går derfor i gang med et historisk studie af den menneskelige udvikling: man starter med den naturhistoriske udviklingsproces (fylogenesen), fortsætter gennem dyr-menneske-overgangsfeltet, og viderefører dette studie frem gennem samfundshistorien og op til idag. Ud fra dette bliver det klart, at man ikke kan nøjes med at operere med noget subjektivt alene på individ-siden, men at det subjektive også er en historisk størrelsesorden, der rækker ud over det enkelte individ, samtidig med at individet formidler sit liv herigennem. Det formuleres således: "Menneskene er derfor på den ene side i kraft af deres praksis ophav til den aktive skabelse og bevidste kontrol af deres tilværelsesomstændigheder, dvs subjekter for deres samfundsmæssige livsproces. Men på den anden side er de på grund af de naturlige og samfundsmæssige nødvendigheder, som deres eksistensopretholdelse, altså deres materielle reproduktion er underlagt, i deres virksomhed og i deres bevidsthed bestemt af deres objektive livsbetingelser, altså også af de samfundsmæssige forhold, som de selv skaber og forandrer" (Holzkamp 79, s.137).

For at forstå, forklare eller begribe mennesket kan man altså ikke nøjes med bare at kigge på individet isoleret set - som psykoanalysen gør - idet dets eksistens og udvikling i sit grundlag omhandler dets specifikke samfundsmæssige relationer. Samtidig - og dette er lige så væsentligt - formår den kritiske psykologi at sige noget indholdsmæssigt om menneskets psykiske fungerer, og dette i kraft af dens historiske fremgangsmåde: ved at undersøge fx emotioner, kognitioner, sexualitet ud fra deres historiske udviklingssammenhænge, er det nemlig muligt at sige noget om, hvordan sådanne psykiske kvaliteter i sig selv arter sig. Og endvidere: der kan stilles en historierekonstruktion for disse begrundelser til skue, hvorved uenigheder, så at sige, kan kvalificeres i forhold til deres genstand, og ikke ud fra personlige og tidsbundne meninger. Det formuleres således: "man mener, at man gradvist kan skabe en integreret psykologisk teoridannelse og -udvikling, hvor de relevanskriterier, der skal bidrage til at bringe orden og retning i erkendelsen, er indeholdt i den skildrede funktionelt-historiske fremgangsmåde og dermed tages fra en analyse af udviklingen af psykologiens

egen genstand, og ikke tværtimod blot fra dagligdagen, fra nogle vedtagne normer eller fra en beslutning om at tilslutte sig en bestemt verdensanskuelse" (O.Dreier 79, s.14).

Den kritiske psykologi søger altså at begrunde sine begreber om det menneskelige individ gennem en historisk analyse af det indhold, der begrundes dem. Denne analyse skal jeg ikke gå nærmere ind i. Men kun fremstille, hvad der er den kritiske psykologis resultat.

Centralt står tre-enigheden "emotionalitet - erkendelse - handleevne".

Emotionalitet - erkendelse - handleevne.

Emotioner bestemmes som "vurderinger af de kognitivt opfattede omverdensforhold med disses subjektive betydning og de individuelle handlemuligheder overfor dem som målestok" (U.Holz-kamp-Osterkamp 79, s.240). Emotioner har endvidere overordnet status, idet de ses som "grundlag og forudgående trin for enhver erkendelsesproces", således at emotionerne er uklare, når omverdensrelationerne er modsigelsesfulde - dvs når der samtidig gives og forhindres bestemte udviklingsmuligheder, altså når de andres støtte er ambivalent - medens emotionerne er klare, når de sociale relationer er entydige. Den kritiske psykologi arbejder altså med, at emotioner både kan være erkendelsesvejledende og erkendelsesforstyrrende:

"Det betyder at emotionalitetens positive erkendelsesledende funktion .... ikke er et alment karakteristikum ved relationen mellem kognitive og emotionelle processer. Den kan kun virke uindskrænket ved livssituationer, hvor de fremkomne handlenødvendigheder mht at forandre de relevante livsbetingelser i individets egen interesse, synes at kunne realiseres modsigelsesfrit" (U.Holz-kamp-Osterkamp 79, s.249).

Det erkendelsesmæssige i kritisk psykologi bestemmes som tankeprocesser, hvorigennem omverdensforhold genspejles; medens handleevne er individets handlesvar på de givne livsomstændigheder (Her må jeg understrege, at det har været svært for mig at finde nogle klare bestemmelser af, hvad kritisk psykologi mener med begreberne erkendelse og handleevne, så ovenstående er, hvad jeg mener, der lægges i dem).

Generelt forstår den kritiske psykologi udvikling, som gående igennem løsning og overvindelse af problemer og konflikter. Udviklingsretningen går mod større og større produktiv kooperation, hvorved der menes, at individet udvikler sig og lever ved at arbejde med at udvikle dets livsbetingelser, således at de antager en stadig større grad af fællesskab. Men er dette ikke muligt, så må handlekrav til individet overtages gennem ydre eller indre tvang. I sådanne situationer optræder angst, idet der opstår en konfliktsituation, som enten fordrer en større kontrol over egne livsbetingelser, hvis dette er muligt, eller fører til en indretten sig til det givne.

I det første tilfælde sker der en konfliktbearbejdning gennem analyse af egen livssituation. Her vil emotionerne danne et entydigt handleberedskab mht, hvad at gøre. I det andet tilfælde

kommer det til dannelsen af et konfliktforsvar (et slags adhoc forsvar mod konflikter), hvor der sker en angstreducering via undertrykkelse og fortrængninger af de kognitioner, der spejler den større råderet/kontrol over livsbetingelserne. De "kritiske emotioner" holdes dermed væk fra ens bevidsthed og ens hand- leberedskab. Men det kommer samtidig til en handlingslammelse overfor de forhold, som man "forsvarer" sig imod. Dermed lægges samtidig grunden til en ond cirkel, hvor angsten holdes væk ved aktiv kognitiv udeladelse af angstprovokerende virkelighedsom- råder.

Psykiske forstyrrelser.

Jeg er nu fremme ved den kritiske psykologis måde at forstå psykiske forstyrrelser på. Årsagerne hertil findes i "de manglende muligheder for at øve indflydelse på de relevante livsbetingelser, i en tilstand hvor man er udleveret til andres vilkårlighed og isoleret-ubevidst, halvhjertet-tilbagekaldt protesterer derimod" (U.Holz kamp-Osterkamp 79,s.314). Dvs når individet vælger - eller tvinges til at vælge - tilpasning til eksisterende omverdensforhold, fremfor kamp for udvidet egenkon- trol. Og det er hér, der sker en "adskillelse fra emotionerne fra det objektive livsforhold, som de udgør en vurdering af, .. (hvilket) .. under bestemte omstændigheder - øjensynlig når alle udviklingsmuligheder på forhånd synes at være udelukket, ligemeget hvordan individet forholder sig - også føre til en selvstændiggørelse af den "indre" virkelighed i forhold til den "ydre" (U.Holz kamp-Osterkamp 79,s.315). Det, at indrette sig på at livsbetingelser er upåvirkelige og rette sig mod at sikre sig kortfristet-individuel under de givne aktuelle forhold (fx at søge at opretholde gode relationer til magthaverne), er derfor en forform for psykiske forstyrrelser, der udløses når det umiddelbart erfares, at underkastelse også på kort sigt er resultatløs, og at man selv har forrådt sine egne interesser. Puha!!

Det er hér, jeg finder en parallel til Freuds neurose.

Diskussion.

Jeg nævnte i indledningen til dette afsnit, at den kritiske psykologi går radikalt anderledes til værks end psykoanalysen. I modsætning til indenfor psykoanalysen gæes der historisk til værks. Og dette historiesyn på psykologien, finder jeg, er det mest centrale i en diskussion af de to teoriretninger. Jeg vil sige det på den måde, at kigger man ikke på mennesker ud fra en historisk indfaldsvinkel, så er mennesker allerede fra starten af at se som statiske. Og den eneste ændring, der vel så kan komme på tale, er mekaniske ændringer. Jeg har hørt det for- muleret på denne måde, at "hvis ikke ting har en historie, så kan de heller ikke udvikle sig. De må forblive identiske med sig selv - fra start til slut"(aktivist i Studerende mod Racisme/Studen- terhuset). Og dette er også den fejl, som jeg synes Freuds psykoanalyse lider under. Han starter med individet, og han slutter med individet, og det på den måde, at individet egentlig ses som værende sin egen årsag til sine psykiske problemer. Det var ikke jeg-stærkt nok, til at undgå det. Men hvad der betinger denne manglende jeg-styrke, andet end som noget iboende in- dividet, dét har og vil Freud ikke have blik for. Freud reducerer

dermed perspektivet i terapi til dét, der kun kan nåes rent individuelt, umiddelbart-privat, dvs "mekanisk", altså en noget begrænset udviklingsmulighed, hvis der overhovedet kan tales om "udvikling", dvs kvalitetsskift, indenfor det psykoanalytiske univers. Fra et kritisk psykologisk standpunkt må man derfor kritisere psykoanalysen for blindt at forblive indenfor de historisk givne samfundsmæssige begrænsninger.

Jeg må derfor også tvivle på eller afvise Freuds anbefaling om ikke alene at se psykoanalysen som terapi, men interessere sig for den "på grund af dens sandhedsindhold, på grund af de oplysninger, den giver os om det, som angår mennesket mest direkte, deres eget væsen, og på grund af de sammenhænge, som den klarlægger mellem de mest forskellige af dets aktiviteter" (Freud 73, Nye forelæsninger, nr.34, s.16).

Når psykoanalysen som terapi kun kan øjne et statisk og mekanisk menneske, dvs privatindividet, så kan den heller ikke sige noget erkendelsesmæssigt konstruktivt om individets samfundsmæssige udviklingsmuligheder. Eller som dette også er formuleret: "Så længe subjektive meningsindhold skal opfattes tolkende løsrevet fra det personlige forhold til de objektive betydningsstrukturer, forbliver teorien og den terapeutiske tolkningskunst agnostisk. .. På den måde kan man ikke nå frem til et begribende tankeplan, hvilket er forudsætningen for den bevidste forandring af tilværelsen. I stedet må der indføres andre kriterier og retningslinier for tolkningerne, der vedbliver med at være vilkårlige" (O.Dreier 87, s.19-20).

PUNKT C: KLASSISK PSYKOANALYSE VERSUS KRITISK PSYKOLOGI.

Opsamlende om psykisk sygdom kan siges, at medens den kritiske psykologi søger at begrunde denne i individets konkrete livssituation - dets manglende råderet over relevante livsbetingelser - så finder psykoanalysen den i selve individets livsaktivitet omkring sig selv, i individets intrapsyriske omstændigheder.

I dette afsnit skal jeg give en "egen vurdering af de to teoriers anvendelighed til forståelse af psykisk sygdom". Men som det sikkert allerede er fremgået af min opgavetekst, så har det ikke været muligt for mig at undlade at lave "vurderinger" hen ad vejen. Dette omhandler for det første, at jeg ikke mener, at der kan være en art "tredje og neutral" platform, hvorudfra jeg har kunnet skrive. For det andet har det allerede fra starten af min opgaveproces stået mig meget klart, at hvor psykoanalysen begrænser sit syn på mennesket, så indeholder den kritiske psykologi et udviklende syn herpå. For det tredje lægger opgavens punkt b, i sig selv, op til en art vurdering, idet en anvendelse af én teori på en anden teoretisk retning fordrer en udvælgelse af bestemte punkter, og en sådan udvælgelse må ses som et vurderingsgrundlag. En kritik af mit punkt b kan derfor ikke gå på, at jeg gør vurderinger, men på om mit vurderingsgrundlag er godt nok udarbejdet i forhold til de to teorier.

Til en yderligere vurdering af anvendeligheden af de to teoriers forståelse af psykisk sygdom, vil jeg først tage fat på, om deres årsagsbestemmelse af psykisk sygdom er rigtig, eller hvor rigtig den er.

Psykoanalysen lægger op til at finde årsagen alene i individet, medens kritisk psykologi kigger på de sociale forhold, der tvinger individet til at reagere med psykisk sygdom. Her finder jeg den kritisk psykologiske indfaldsvinkel mere konstruktiv end psykoanalysen, idet denne gør det muligt at vise, hvordan ydre begrænsninger bliver til indre begrænsninger og tvang (neuroser). Desuden finder jeg den kritiske psykologis metode - den historiske fremgangsmåde - mere plausibel som begrundelsesgrundlag end psykoanalysens, idet den sikrer mod at det bliver en nærmest tilfældig klassegruppe af individer på en given tid - de under punkt a nævnte hysteriske kvinder, der overvejende kom fra det bedre borgerskab - der kommer til at danne norm for, hvordan psykisk sygdom bestemmes. Overhovedet finder jeg det afgørende - med den kritiske psykologi - at man studerer den menneskelige psyke i dens sociale sammenhæng, og at denne sammenhæng selv ses som historisk udviklet. Jeg skal ikke afvise, at der findes årsager til psykisk sygdom i individet, men finder det ubegrundet at sådanne årsager ligger - eller må findes - på det psykologiske niveau, men at de muligvis kan findes på det neurologiske niveau, men selv dette har jeg haft svært ved at finde begrundelser for. Jeg har til eksempel fundet en artikel af en amerikansk psykiater, der gennemgår den samlede skizofreni-

forkning - herunder tvillingeundersøgelser og hjernescanningsanalyser - hvis konklusion er, at skizofreni er en lægeskabt brokkasse for, hvad en samtid om et individ finder er "uønsket optræden" (Th.R.Sabrin 92,s.6). I tilfælde af, at man mener, at der finder psykiske årsager til psykiske sygdomme, vil jeg - i overensstemmelse med den kritiske psykologi - gerne se den historiske analyse, der viser, at dette er tilfældet.

Taget for sig, finder jeg psykoanalysen meget problematisk som behandlingsform. Jeg synes, at individet én gang til - nu af terapeuten - gives skylden for, at det er kommet så vidt. Og behandling herudfra tilgodeser kun de personer, der i forvejen opererer med at være "skyldig" i noget. Spørgsmålet er så om psykoanalysen også virkelig tilgodeser disse personers livskrav - og det finder jeg yderst tvivlsomt. Jeg har her bidt mig fast i en "blind plet" hos Freud: at Freud glemmer, at man som terapeut er medproducent af sin genstands bevægelse og udtryk. Og med andre ord: det kan ligeså godt være Freuds indfaldsvinkel - at der er en psykisk årsag i patienten, som vedkommende selv er og må være ansvarlig for - der skaber (de psykoanalytiske) sygdomme, og dermed også egentlige psykiske forstyrrelser/sygdomme, hvis ikke en given patient formår at stå af på Freuds og andre ligesindedes indfaldsvinkel.

Heroverfor modvirker den kritiske psykologi en yderligere psykologisering/privatisering/individualisering af en given person, men styrker til gengæld den demokratiske udviklingsbe- stræbelse. Herigennem tilføres en given patient ressourcer til at gøre op med den "tilpasning" til betingelserne, også ens egen overfor sig selv, som har skabt "patienten". Problemet med den kritiske psykologi er mere, at den for at kunne anvendes også kræver et nøjere arbejde med de konkrete sociale livsbetingelser - og dette bliver nemt omfattende, især i denne tid, hvor sociale begrænsninger og magtforhold mellem individer er dét, der er mest af for mennesker.

REFERENCER (citeret litteratur):

Birck-Madsen, K: Terapi, samfundsform, subjektivitet, Speciale KUA 1986; Introduktionsoplæg til den kritiske psykologi, Forum Kritisk Psykologi nr.8, 1993 (I trykken).

Dreier, O: Den kritiske psykologi, Rhodos 1979; Grundproblemer ved psykoanalysens behandlingsteori, Udkast nr.1, 1987.

Freud, S: Nye Forelæsninger, Hans Reitzel 1973.

Hall, C.S: Freuds psykologi - en grundbog, Hans Reitzel 1975.

Holz kamp, K: Kan der være en kritisk psykologi indenfor rammerne af den marxistiske teori, i O.Dreier (red.) 1979.

Holz kamp-Osterkamp, U: Erkendelse, emotionalitet, handleevne, i O.Dreier (red.) 1979.

Kirstein, T; Leide, F & Moustén, L: Dybdepsykologi, i Psykologiske Retninger

Olsen, O.A & Køppe, S: Freuds psykoanalyse, Gyldendal 1987.

Sabrin, Th.R: På vej mod en forældelse af skizofrenihypotesen, Amalie nr.3, 1992.

Baggrundslitteratur:

Cullberg, J: Krise og udvikling, Hans Reitzel 1982.

Forum: Forum Kritisk psykologi, nr.6-7, 1990.

Kirstein, T: Samfundskritisk psykologi, i Psykologiske Retninger.

Strange Møller, B.M: Til en diskussion af subjektteorien, KUA 1979.